

"CIEMNO WSZĘDZIE GŁUCHO WSZĘDZIE"

TEATR WIERSZALIN

Historia, "Dziady. Noc Pierwsza", "Dziady. Noc Druga"

INTERPRETACJE INSCENIZACJE

Stanisław Wyspiański,
"Dziady" w XX wieku,
Michał Zadara

Redakcja pakietu edukacyjnego
"Ciemno wszędzie. Głucho wszędzie": Małgorzata Woźniak
Konspekty: Paulina Niedzielska
Koordynacja Programu
Between.Edukacja: Kosmopolis
2020: Ewelina Stefańska
Team Between: Bartłomiej
Pastuszka, Katarzyna
Kręglewska, Agnieszka
Grzegowska, David Malcolm,
Paulina Niedzielska, Zofia
Pinkiewicz, Ewelina Stefańska,
Małgorzata Woźniak, Tomasz
Wiśniewski
Nadzór merytoryczny: Katarzyna
Kręglewska, Tomasz Wiśniewski
i David Malcolm
Koncepcja programu
edukacyjnego: Tomasz
Wiśniewski

CIEMNO WSZĘDZIE GŁUCHO WSZĘDZIE

Spis treści:

Wstęp	3
Teatr Wierszalin	6
Dziady. Noc Pierwsza	9
Dziady. Noc Druga	10
Interpretacje - inscenizacje	12
"Dziady" Stanisława Wyspiańskiego	14
Ważne inscenizacje - wybór	15
"Dziady" Michała Zadary	16
Źródła uzupełniające	18
Konspekty	19
Przypisy	28

PODKREŚLONE FRAGMENTY TEKSTU ORAZ TOWARZYSZĄCE IM FOTOGRAFIE BĄDŹ ILUSTRACJE SĄ LINKAMI DO MATERIAŁÓW AUDIOWIZUALNYCH! LINKI ZEWNĘTRZNE OZNACZONE SĄ TAKŻE IKONAMI:

ORAZ

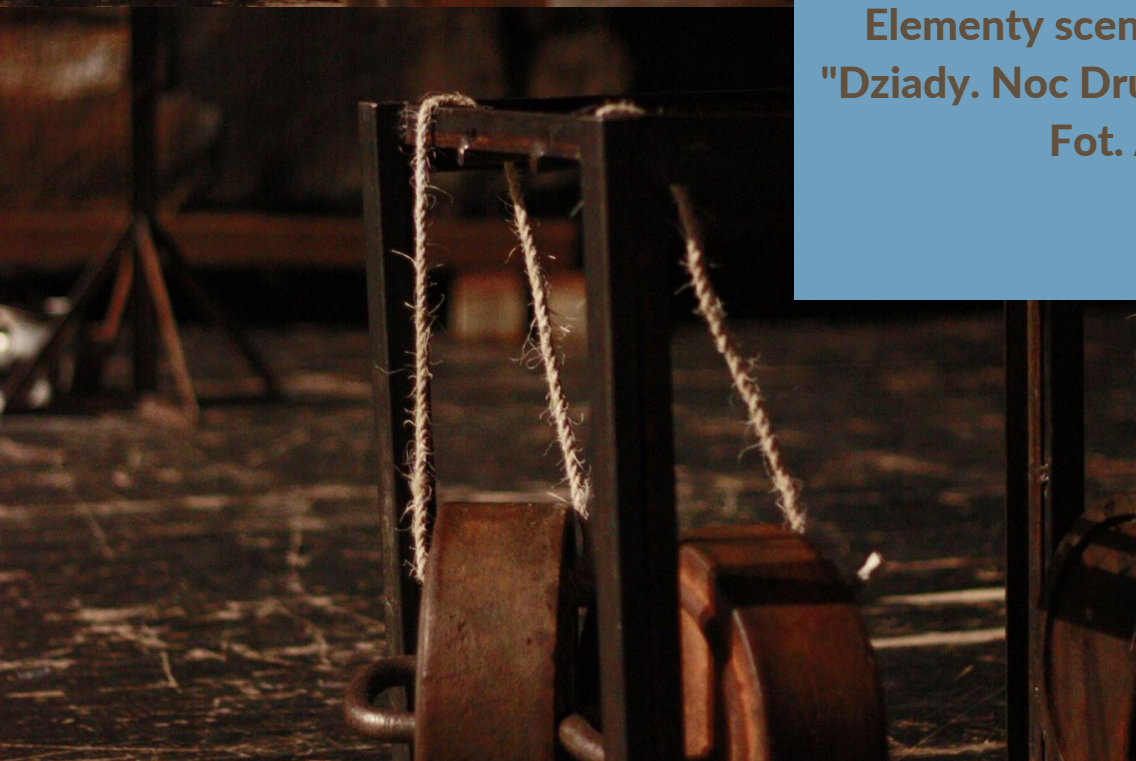
Wstęp

Próba do spektaklu "Dziady. Noc Druga", Sopot 2018

Fot. Alicja Syta

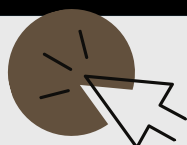
W tym rozdziale prezentujemy Państwu film „Wierszalin na Between. «Dziady. Noc Druga»” w reżyserii Szymona Uliaszka i Magdaleny Gubały. Jest on punktem wyjścia do rozważań na temat teatralnych inscenizacji arcydramatu Adama Mickiewicza. W części merytorycznej, oprócz przybliżenia założeń funkcjonowania Teatru Wierszalin w Supraślu, zreferowaliśmy informacje o najważniejszych spektaklach opartych na „Dziadach” – od wizji Stanisława Wyspiańskiego, przez inscenizację Jerzego Grotowskiego, po pomysł Michała Zadary. Konspekty mają za zadanie pomóc porównać przytoczone postawy interpretacyjne wybranych twórców teatralnych oraz omówić funkcje poszczególnych elementów przedstawienia teatralnego.

**Elementy scenografii do spektaklu
"Dziady. Noc Druga" Teatru Wieruszalin
Fot. Alicja Syta**

Wierszalin na Between – Dziady Noc Druga.

Impresja filmowa Magdaleny Gubały i Szymona Uliasa jest punktem wyjścia do rozważań na temat teatralnych inscenizacji arcydramatu Adama Mickiewicza. Materiał powstał w trakcie IX Festiwalu Literatury i Teatru Between.Pomiędzy w 2018 roku.

Teatr Wierszalin

Teatr Wierszalin powstał w 1991 roku, kiedy to Piotr Tomaszuk, Tadeusz Słobodzianek i grupa byłych aktorów Teatru Miniatura w Gdańsku przenieśli się z Trójmiasta do Supraśla (woj. podlaskie). Nazwa teatru odwołuje się do nazwy miejscowości założonej w latach trzydziestych ubiegłego wieku na Białorusi przez Eliasza Klimowicza, który był niepiśmiennym chłopem. Okoliczna ludność uznała go za proroka, a miejscowość Wierszalin – za nową religijną stolicę świata[1]. Jak mówi Piotr Tomaszuk: „Jeżeli przyjąć tak śmiało założenie, że teatr jest dla nas czymś ważnym, jest jakąś duchową rzeczywistością rozumianą w sposób ostateczny, to znaczy, że to jest jakaś duchowa stolica-więc dlaczego nie Wierszalin?”[2]. Historię sekty Klimowicza spisał i tym samym upowszechnił antropolog Włodzimierz Pawluczuk w książce „Wierszalin. Reportaż o końcu świata”.

Dyskusja po spektaklu "Dziady. Noc Druga" w trakcie IX Festiwalu Literatury i Teatru Between.Pomiędzy w 2018 roku. Od lewej: Katarzyna Kręglewska, Rafał Gąsowski, Piotr Tomaszuk i David Malcolm.

Fot. Alicja Syta

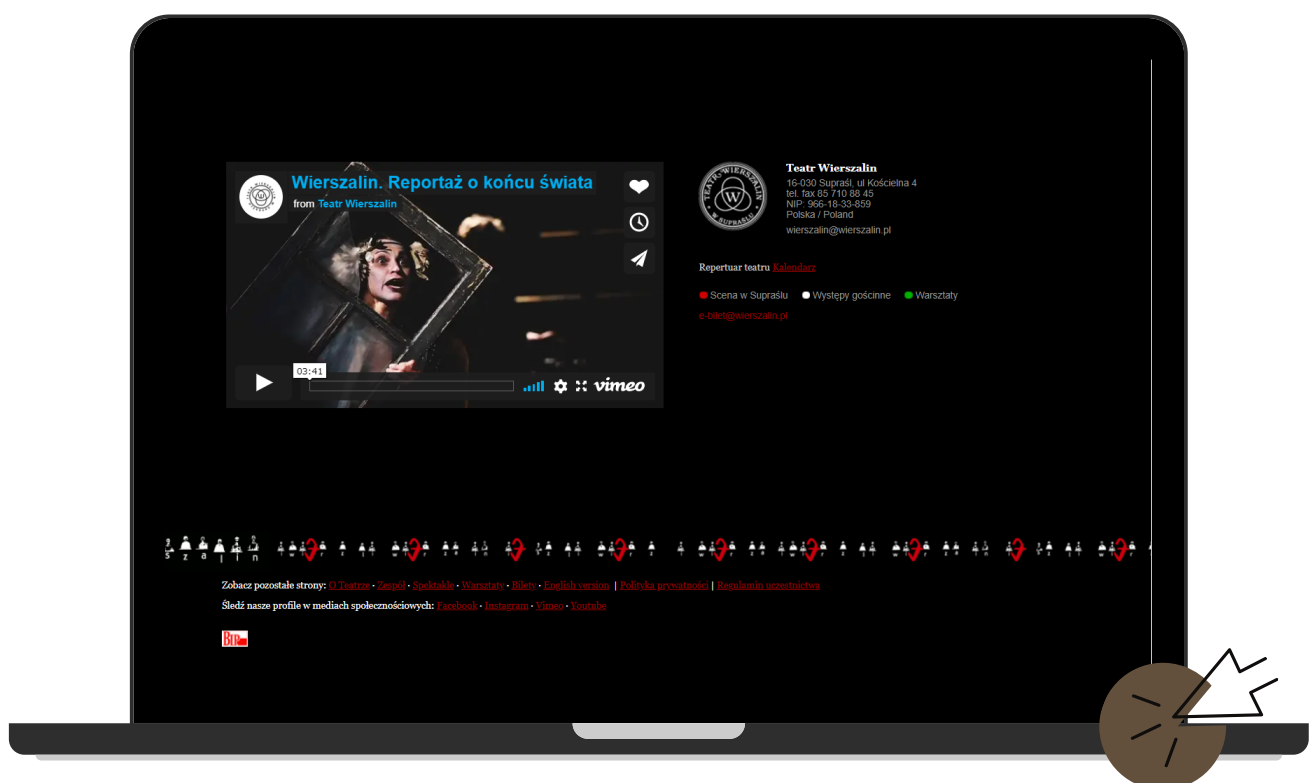

Elementy scenografii do spektaklu
"Dziady. Noc Druga" Teatru Wierszalin
Fot. Alicja Syta

Wybór zarówno miejsca funkcjonowania zespołu, jak i nazwy teatru wywarł wpływ również na kierunek twórczych poszukiwań zespołu artystycznego. Założyciele Wierszalina od samego początku wskazywali, że peryferyjność jest także źródłem inspiracji zjawiskiem interkulturowości. Jak pisze Tomasz Wiśniewski: „Strategia splatania odmiennych kultur, przy jednoczesnym podejmowaniu tematów związanych z niepewną i chwiejną tożsamością, jest cechą stałą estetyki Teatru Wierszalin”[3]. Wierszalin tworzy bowiem i czerpie inspiracje ze styku kultury polskiej i białoruskiej, katolickiej i prawosławnej. Przed wojną na tych terenach żyła także społeczność żydowska, wraz z osobną kulturą i judaizmem jako wyznawaną religią. Mieszanka ta silnie oddziaływała na charakter kultury tamtejszej społeczności. Kolejnym aspektem peryferyjności Teatru Wierszalin jest twórczy powrót do korzeni, a także symboliczna i realna ucieczka od zgiełku miasta i wszechobecnej pogoni za sukcesem, zwrócenie się w kierunku tradycji i próba odnalezienia pierwotnego porządku. Działająca przy teatrze Fundacja „Wierszalin” ma na celu wspieranie inicjatyw związanych z poznawaniem i kultywowaniem kultury pogranicza – nie tylko poprzez spektakle, ale także działania edukacyjne i informacyjne.

Spektakle wystawiane na początku działalności teatru były bardzo mocno osadzone w kulturze Białostoczczyzny. Nawet jeśli nie dotyczyły one bezpośrednio legend i opowieści związanych z regionem, to były dopasowywane – poprzez zmiany w tekście, scenografię i stroje – do tamtejszych realiów. Podobno początkowo Tomaszuk chciał tworzyć teatr lalek dla dorosłych [4]. Wykorzystywał figury na przykład w spektaklu „Turlajgrozek”. Była to opowieść ludowa, bajka białoruska; umoralniająca opowiadanie „o chłopcu, który za obietnicę dostatniejszego życia, zostaje przez rodziców oddany na wychowanie Czortowi. By odkupić grzechy, których się następnie dopuścił, musi wrócić do domu na kolanach, całą drogę tocząc przed sobą czarodziejski groch”[5].

Strona internetowa Teatru Wierszalin

Dziady. Noc Pierwsza

Spektakl „Dziady. Noc Druga”, którego fragmenty mogą Państwo obejrzeć w naszych materiałach, jest drugim spektaklem Teatru Wierszalin opartym na arcydramacie Adama Mickiewicza. Pierwszy, „Dziady. Noc Pierwsza”, został oparty na „Dziadach cz. IV” z fragmentami „Dziadów cz. II”. Obydwa spektakle brały udział w Programie Teatr Polska, który ma na celu ułatwianie dostępu do najlepszych polskich spektakli mieszkańcom miejscowości, w których teatrów nie ma. Na stronie internetowej Programu możemy przeczytać o „Dziadach. Nocy Pierwszej”: „Dziady w reżyserii Piotra Tomaszuka to psychologiczny, emocjonujący pojedynek dwóch bohaterów, zrealizowany w ibsenowskiej konwencji odświeżania prawdy o przeszłości obu tych postaci. Przedstawienie zrealizowane jest zgodnie z antyczną zasadą trójjedności miejsca, czasu i akcji. Rozgrywa się w domu Księdza, a Dzieci stają się swoistym odpowiednikiem antycznego chóru”[6].

Jak wyglądała praca nad pierwszym spektaklem na podstawie „Dziadów” z perspektywy aktorów?

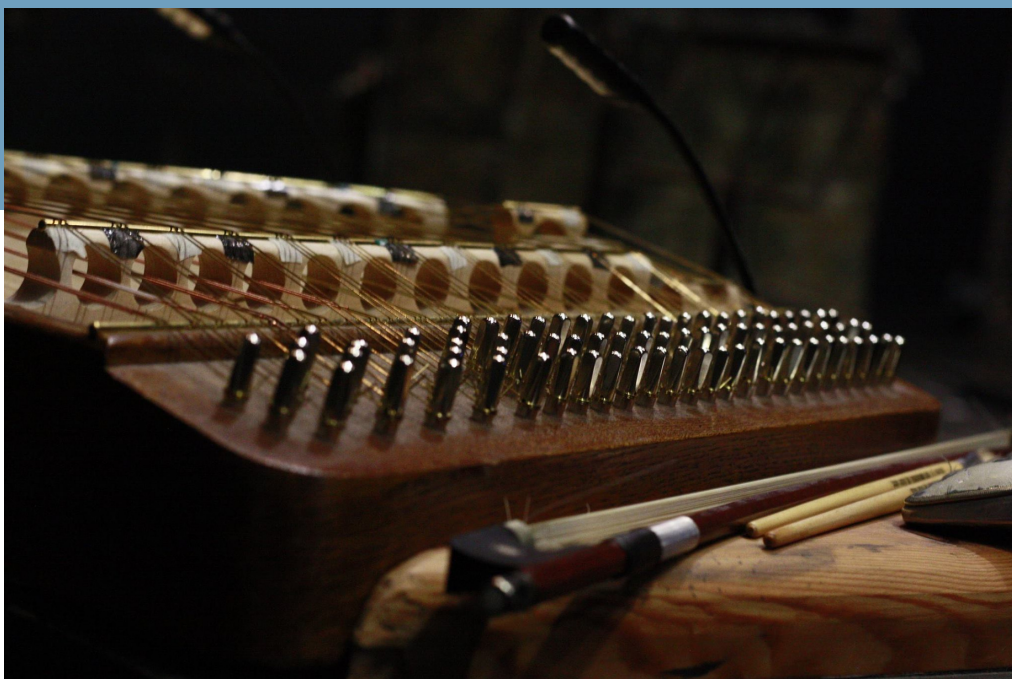
„Po pierwsze: kilka miesięcy prób, a większość z nich poświęcona czytaniu tekstu, rozbieraniu go na czynniki pierwsze i dokładnemu zrozumieniu. Aktorzy wraz z reżyserem szukali sensów, metafor i rytmu. Kiedy już znali go «od podszewki», gra przychodziła sama. Nie trzeba było niczego wymyślać, po prostu się grało. Aktorzy grający Dzieci, m.in. Kwiatkowska i Olszewski [...] musieli jeszcze wykonać dodatkową pracę nad odpowiednim podziałem tekstu – tak, aby brzmiał jak muzyka.[...] Co jakiś czas dołącza do [zespołu] nowa osoba, która jednak szybko zostaje wciągnięta w konkretną atmosferę. Atmosferę wspólnej ciężkiej pracy dla uzyskania określonego efektu. [...] Wszyscy mają też zaufanie do reżysera. Choćby jego pomysł był najbardziej niedorzeczny, wiedzą, że ostatecznie będzie on współgrał z resztą spektaklu. Tomaszuk jest wymagający i wytyka wszystkie błędy, ale dzięki temu efekt pracy zespołu jest porażający. Reżyser jest szefem, kapitanem, a jego zespół drużyną grającą do jednej bramki. Pracują po 8 godzin dziennie i grają spektakle w weekendy. Są zgrani i oddani wspólnej sprawie”[7].

Dziady. Noc Druga

„Widownia teatru jest maleńka [...] ale pomiędzy pierwszym rzędem foteli a niewielką sceną pozostaje wystarczająco dużo przestrzeni, by dla spektaklu zbudować ramę. Jest to rama z drzew, jak gdyby sala była wiejską drogą. W kącie po lewej i w kącie po prawej stoją dwie stare lipy o grubych pniach i uciętych koronach. Taka lipa to jeden z symboli Wierszalina, sztyl z nazwą teatru przybity jest do identycznego drzewa, na zewnątrz, przy podjeździe. Wiele podobnych lip rośnie w Supraślu, te dwie są jednak szczególne, bo «święte», pełne obrazków, różańców i drewnianych krzyżyków, z daszkiem, z półeczkami na świeczkę i drobną ofiarę. Na Podlasiu można jeszcze takie drzewa znaleźć i pomodlić się przy nich, po polsku i po rusku, modlitwą chrześcijańską, choć dawniej te stare pnie słyszały pewnie i pogańskie zaklęcia. Guślarz pod świętą lipą nuci wiersze Mickiewicza z Prologu III części Dziadów”[8] – pisze w recenzji spektaklu Jacek Kopciński. Tak rozpoczyna się drugi z wierszalińskich spektakli na podstawie mickiewiczowskich „Dziadów”.

Podczas jednej z dyskusji w ramach Festiwalu *Between.Pomiędzy*, prof. Grażyna Tomaszewska zauważyła, że: „Dziady to na dobrą sprawę jest skończony utwór muzyczny, w którym wszystkie elementy są krańcowo przemyślane, a słowo pełni funkcję jednego z instrumentów”[9]. Do szczególnie muzycznych fragmentów tej inscenizacji zalicza np. pieśni Feliksa, pieśni zemsty, a także Widzenia. Warto jednak zauważyć, że aspekt muzyczny jest istotny dla odczytania samego dramatu. W III cz. „Dziadów” śpiewają Aniołowie, więźniowie, uczestnicy balu – w tej scenie: „muzyka gra menueta z Don Juana”[10]. Mowa tu o „Don Giovannim” Mozarta, którego muzyka prowadzi akcję i wyznacza rytm wiersza.

W trakcie tego samego spotkania reżyser spektaklu Piotr Tomaszuk przyznał, że dla niego najważniejszą przestrzenią w III części „Dziadów” jest ta pomiędzy Małą Improwizacją a Wielką Improwizacją.

„Ta «dzika» improwizacja, jak ją nazywam, czyli ta «mała». [...] To jest najbardziej konwencjonalny fragment *Dziadów* – po prostu teatr wampiryczny uprawiany w celi więziennej wobec przyjaciół. To jest teatr wobec kolegów w celi. I potem, chwilę później, mamy przestrzeń Wielkiej Improwizacji, która jest najbardziej nieokreślonym fragmentem tego tekstu – teatralnie nieokreślonym i tajemniczym – a wszyscy interpretatorzy uważają ją za najbardziej oczywistą”[11].

Interpretacje - inscenizacje

Prof. Kwiryna Ziemba wypowiadając się o spektaklu Teatru Wierszalin zwraca uwagę, że: „[...] III część Dziadów [...] u państwa jest przede wszystkim dramatem, który się rozgrywa w duszy więźnia. W taki sposób ją zresztą interpretował Michał Zadara. [...] pod tym względem Dziady przypinają inne utwory, Zadara w jednym z wywiadów zestawiał je z obfitą rosyjską literaturą więzienną, z różnymi zapisami urojeń więziennych [...]. Na naszych oczach pojawia się pewna nowa tradycja teatralna wyraźnego, jednoznacznego traktowania III części Dziadów jako swego rodzaju rozpisania na głosy fantazmatów umęczonej świadomości więźnia politycznego, który się znajduje w stanie traumy, opresji, deprywacji, wszelakich braków i zagrożeń”[12].

Prof. Kwiryna Ziemba podczas dyskusji (z udziałem Piotra Tomaszuka, Tomasza Wiśniewskiego, Zbigniewa Majchrowskiego, Grażyny Tomaszewskiej, Katarzyny Kręglewskiej, Olgi Kubińskiej, Kwiryny Ziemby, Zbigniewa Kaźmierczyka, Feliksa Tomaszewskiego, Agnieszki-Bednarek-Bohdziewicz i Rafała Gąsowskiego) odbywającej się w Dworku Sierakowskich w Sopocie, w ramach IX Festwalu Literatury i Teatru Between.Pomiędzy

Omawiając temat „Dziadów” Adama Mickiewicza w perspektywie teatralnej nie sposób nie wspomnieć najważniejszych realizacjach scenicznych tego dramatu. Zanim przejdziemy do omówienia historycznych już niestety „Dziadów” w reżyserii Michała Zadary, zacząć wypada od początku[13]. Co ciekawe, dramat ten nie został wystawiony ani razu za życia Adama Mickiewicza, pomijając monodramy w wykonaniu Seweryna Malinowskiego wykorzystujące fragmenty „Dziadów”. Pierwszą inscenizacją była kantata Stanisława Moniuszki „Widma” z roku 1865 (forma muzyczna nie dziwi zważając na obecność tak licznych motywów muzycznych w tekście).

"Dziady" Stanisława Wyspiańskiego

Pierwszy raz wszystkie części „Dziadów” zainscenizował Stanisław Wyspiański w roku 1901 w Krakowie. Jaki kształt miało to przedstawienie?

Zobacz zdjęcia na stronie Encyklopedii Teatru:

„Skreślenie [przez Wyspiańskiego] fragmentów tekstu prowadzi do pominięcia pewnych istotnych dla dramatu wątków i konsekwentnego wydobywania innych, do nowego rozkładu akcentów i kondensacji, współbrzmienia wersów i obrazów, które w pełnej wersji nie są ze sobą powiązane, albo w sposób mniej oczywisty. [...] Podstawowym tematem inscenizacji Wyspiańskiego jest problem cierpienia, zawsze jednak jest to stan aktualny, obecne doznania bohaterów dramatu. [...]

Zawsze chodzi o cierpienie indywidualne. Te fragmenty opowiadania Sobolewskiego, które Wyspiański zostawił, są historią poszczególnych więźniów – bez mickiewiczowskich metafor wywołujących wrażenie ogromu, nieskończoności i bez możliwości uogólnienia.[...] Prześladowania są losem narodów w niewoli, losem bezbronnych wydanych w ręce bezwzględnych i żądnych zysku tyranów. [...] Przyjęcie roli ofiary jest decyzją pragmatyczną, staje się koniecznością tylko dlatego, że może uchronić innych. [...] Wyspiański starannie zatart możliwość analogii ofiary wywożonych właśnie skazańców do ofiary Chrystusa, skreślił ostatnie wersy Bogu poświęcające «tę spod sądów cara ofiarę dziecinną» i wezwanie księdza Lwowicza do modlitwy za skazanymi. [...] Premiera Dziadów była w zamierzeniu inscenizatora obroną dramatu przed możliwością interpretacji upowszechnionej na przykład w Historii literatury polskiej Stanisława Tarnowskiego. To znaczy interpretacji traktującej Dziadę jako «Poemat, w którym zawarte jest źródło całej tej wiary w Chrystusowe posłannictwo Polski». Tę wiarę Wyspiański uważał za zagrożenie dla przyszłości Polaków. W dokonanej przez niego adaptacji dramatu wiara w porządek moralny dotyczy losów jednostki i nie wynika z niej przekonanie, że poddają mu się także prawa historii”[14].

Ważne inscenizacje - wybór

Działający w pierwszej połowie XX wieku, wybitny reżyser Leon Schiller podejmował się inscenizacji „Dziadów” czterokrotnie, w latach 1932, 1933, 1934 i 1937. Jak czytamy na portalu Culture.pl: „Przedstawienie Schillera nie odwoływało się jednak ściśle do struktury widowiska misteryjnego. Wyrażenie «misteriowy» było metaforą określającą ogólny charakter inscenizacji. «Z misterium Schiller wzięły jedynie symbolikę stron – lewej (złej, diabelskiej) i prawej (dobrej, anielskiej). Było to zresztą całkowicie zgodne ze wskazówkami Mickiewicza w III części (głosy z lewej i z prawej), reżyser tylko rozciągnął tę zasadę na całe przedstawienie» – notował Jerzy Timoszewicz [...]”[15].

Do najbardziej istotnych powojennych inscenizacji utworu możemy zaliczyć „Dziady”:

- Jerzego Grotowskiego (1961)[16], który poprzez skrót w tekście pominął wątki patriotyczne, skupiając się na miłości i wątku romantycznego buntu;
- Mieczysława Kotlarczyka (1961)[17], w których wyeksponowano postać Księdza Piotra;
- Kazimierza Dejmka (1967)[18], w których legendarną rolę wykreował Gustaw Holoubek (Gustaw) prezentując widowni pierwszy raz w historii Wielką Improwizację bez żadnych skrótów;
- Konrada Swinarskiego (1973)[19], w których „[...] centralnym punktem był człowiek w procesie dążenia do ideału rozumianego jako przewyciężenie wszelkich ziemskich trudności”[20];
- Włodzimierza Staniewskiego (1981)[21], którego spektakl „Gusła” częściowo oparty był na „Dziadach”, a częściowo inspirowany obrzędami ludowymi i pieśniami ku pamięci zmarłych;
- Jerzego Grzegorzewskiego (1995)[22], które stanowiły głównie odwoływały się głównie do tradycyjnych obrazów związanych z dramatem, a także „odkrycie” często wcześniej pomijanych fragmentów „Dziadów”.

Również współcześnie „Dziady” należą do utworów, po które reżyserzy sięgają chętnie. W ciągu ostatniej dekady – oprócz Piotra Tomaszuka – z utworem mierzyli się m. in. tacy twórcy, jak: Radosław Rychcik (2014)[23], Natalia Korczakowska (2014)[24], Paweł Passini (2015)[25], Lech Raczak (2015)[26], czy wreszcie Eimuntas Nekrošius (2016)[27].

"Dziady" Michała Zadary

Godną odnotowania i jedną z najbardziej współczesnych realizacji teatralnych były „Dziady” w reżyserii Michała Zadary (premiera: 20.02.2016) wystawione w Teatrze Polskim we Wrocławiu. Była to pierwsza w historii teatralna realizacja wszystkich części dramatu Mickiewicza, bez żadnych skrótów. W spektaklu wykorzystano 130 kostiumów, zagrało 42 aktorów, a przedstawienie trwało 810 minut i przewidywało kilka przerw[28]. W ramach ciekawostki zamieszczamy harmonogram pokazu:

Harmonogram pokazu całości Dziadów:

12:00–12:50 – Dziady. Widowisko – Część I

12:50–13:05 – przerwa

13:05–14:00 – wiersz Upiór i Dziadów część II

14:00–15:20 – przerwa na obiad

15:20–20:00 – Dziadów część III [w tym dwie wewnętrzne przerwy po 15 minut]

20:00–21:00 – przerwa na kolację

21:00–22:40 – Dziadów części III Ustęp

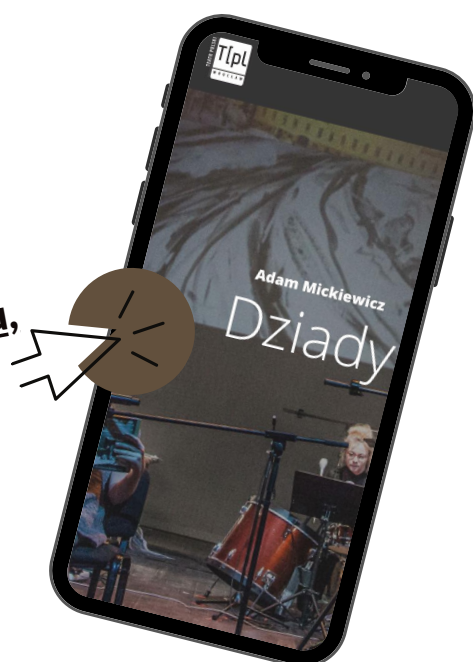
22:40–23:00 – przerwa

23:00–23:25 – Objasnienia

23:25–23:45 – przerwa

23:45–1:30 – Dziadów część IV [29]

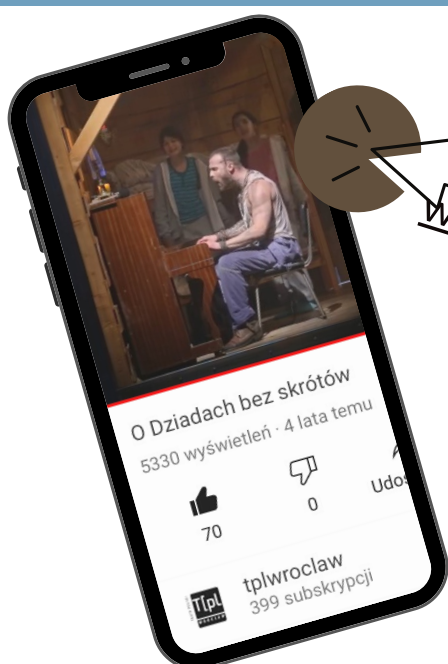
Zajrzyj na stronę Teatru Polskiego we Wrocławiu,
aby dowiedzieć się więcej!

Spektakl był efektem trzyletniego procesu twórczego, który rozpoczął się w 2010 roku. Do 2016 roku, kiedy miała miejsce premiera całości, zespół opracowywał kolejne części, tworzył spektakle, wystawiał je, a następnie zabierał się za kreowanie kolejnych. W twórczości Michała Zadary każdorazowo istotna jest wierność w stosunku do tekstu – tak też było tym razem. Oprócz braku skrótów, a co za tym idzie – wytężonej pracy aktorów, spektakl stawia też inne wyzwania, do których można zaliczyć zagospodarowanie w trakcie spektaklu wszystkich elementów scenografii składającej się z wielu części ze względu na dużą liczbę miejsc akcji[30].

Przy interpretacji dramatu, reżyser kierował się czterema tezami, które opublikował na łamach e-teatru w 2011 roku. Brzmiały one następująco: „1. Należy czytać i wystawiać Dziady według numeracji autora. [...] 2. Utwór Dziady nie posiada głównego bohatera. [...] 3. Dziady nie są przede wszystkim utworem o Polsce. [...] 4. Dziady to utwór zupełnie nie znany”[31]. Założenia te odwołują się oczywiście do dotychczasowej tradycji teatralnej oraz „szkolnej” recepcji dramatu Mickiewicza. Autor nakłania w nich głównie do tego, aby skupić się na tekście, zaufać wieszczowi i z tego spotkania wyciągać swoje własne odczytania.

Co ciekawe, Zadara zdecydował się także na inscenizację fragmentu „Objaśnienia poety”, choć jak przyznał: „Objaśnienia są częścią zdecydowanie nie teatralną. To są przypisy Mickiewicza do poszczególnych kwestii z III części i z Ustępu”[32]. Aktorka Anna Ilczuk, która prezentuje ten tekst widowni, przyznaje, że nie postrzega swojego działania na scenie jako kreowania postaci, jest to jej zdaniem raczej: „pewnego rodzaju tuba, przez którą przemawia sam autor”[33].

*Zobacz filmik na temat spektaklu "Dziady"
w reż. Michała Zadary z udziałem aktorów i twórców*

Źródła uzupełniające

W sieci dostępnych jest wiele materiałów związanych ze współczesnymi adaptacjami teatralnymi „Dziadów” Adama Mickiewicza. W kontekście rozdziału „Ciemno wszędzie. Głucho wszędzie” polecamy następujące linki przybliżające współczesne i historyczne inscenizacje romantycznego arcydramatu. To oczywiście jedynie wybór. Dalszych informacji poszukaj sam.

- O „Dziadach” Kazimierza Dejmka opowiada film „Ostatnie przedstawienie «Dziadów» w reżyserii Kazimierza Dejmka” ze znakomitej serii przygotowanej przez Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego „250 lat teatru publicznego w Polsce”. W zaledwie 12 minut możemy się wiele dowiedzieć o tej słynnej inscenizacji: www.youtube.com/watch?v=nSfHghEuh44
- Cykl wykładów profesora Zbigniewa Majchrowskiego wygłoszonych w Instytucie Teatralnym zobaczysz tutaj: www.youtube.com/playlist?list=PLrQzJ-ljiN0ijiyN8VomxoWW74DVEI4ne
- Informacje o inscenizacji Michała Zadary znajdziecie tutaj: culture.pl/pl/dzielo/dziady-w-rezyserii-michala-zadary www.youtube.com/watch?v=gh88NeQquqk
- Jeszcze inne współczesne ujęcie dramatu Mickiewicza proponuje Radosław Rychcik. Sprawdź tutaj: www.youtube.com/watch?v=ePLdDw59ZBo www.youtube.com/watch?v=7W3W_PVVNA
- Teatr Wierszalin, w ramach programu „Objazd mickiewiczowski wzorem Reduty”, organizuje e-lekcje na temat „Dziadów”, dla uczniów klas humanistycznych. Więcej informacji na stronie: <https://www.facebook.com/TeatrWierszalin/posts/3614333211933005>.
- Obok strony culture.pl, kolejnym rzetelnym źródłem wiedzy (głównie teatralnej) jest Encyklopedia Teatru Polskiego. Przy tym temacie polecamy szczególnie zestawienie realizacji teatralnych „Dziadów” (<http://www.encyklopediateatru.pl/sztuki/1592/dziady>), ale warto wiedzieć, że w ten sposób można prześledzić historię sceniczną większości dzieł dramatycznych.
- Strona internetowa Teatru Wierszalin: <https://www.wierszalin.pl/>
- Artykuł Piotra Tomaszuka na temat inspiracji Teatrem Reduta i Teatrem Laboratorium: <https://www.wierszalin.pl/index.php?showNewsPlus=25> „Dziady” Teatru Wierszalin. Dyskusja z udziałem Piotra Tomaszuka, Tomasza Wiśniewskiego, Zbigniewa Majchrowskiego, Grażyny Tomaszewskiej, Katarzyny Kręglewskiej, Olgi Kubińskiej, Kwiryny Ziemby, Zbigniewa Kaźmierczyka, Feliksa Tomaszewskiego, Agnieszki-Bednarek-Bohdziewicz i Rafała Gąsowskiego „Tekstualia” 2018, nr 4
- Już wkrótce: blok artykułów na temat Teatru Wierszalin w kwartalniku „Konteksty” 2020, nr 3

7. CIEMNO WSZĘDZIE. GŁUCHO WSZĘDZIE

Konspekt: nauczyciele

Konspekt ma na celu zaproponowanie nauczycielowi scenariusza lekcji opartego na materiale audiowizualnym pochodzącym ze zbiorów Fundacji BETWEEN.POMIĘDZY – fragmencie rejestracji spektaklu Teatru Wierszalin „Dziady. Noc Druga”.

Konspekt, z pewnymi zmianami, może być wykorzystany również jako podsumowanie omówienia dzieła.

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

1. Analiza Prologu *Dziadów* cz. III

- Jakie wskazówki dotyczące inscenizacji możemy znaleźć w tym fragmencie? Oprócz didaskaliów – o jakich miejscach, rekwizytach, czy ruchach postaci mowa w tekście?
- Jakie cechy dramatu romantycznego się w nim znajdują?

2. Porównanie różnych odczytań dramatu.

W opublikowanych na naszej stronie internetowej materiałach dotyczących „*Dziadów*” znajduje się podrozdział „*Dziady Mickiewicza*”, a tam – przykłady różnych interpretacji scenicznych arcydramatu.

- Co było najważniejsze dla Wyspiańskiego podczas inscenizacji „*Dziadów*”?
- Jakimi tezami kierował się przy pracy nad tym dramatem Michał Zadara?
- Które z założeń twórców są rewolucyjne, ciekawe lub przeciwnie – tradycyjne i zgodne założeniami dramatu romantycznego?

(W materiałach przywołane zostały także inne inscenizacje oraz krótkie informacje na ich temat, które również można włączyć do porównania).

3. Wspólne oglądanie fragmentu rejestracji „*Dziadów*” Teatru Wierszalin.

4. Omówienie obejrzanego fragmentu.

- Jakie pomysły inscenizacyjne można dostrzec we fragmentach spektaklu (kostiumy, światła, scenografia, muzyka – wykonywana także przez aktorów)?
- W spektaklu „*Dziady. Noc Druga*” istotnym elementem scenograficznym jest łańcuch zwisający z sufitu. Jak mówi reżyser Piotr Tomaszuk: „Bez łańcucha nie ma *Dziadów*, nie ma czego szarpać, nie

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

ma czego rwać”. Czego symbolem może być łańcuch, czy i dlaczego jest odpowiednim rekwizytem w „Dziadach”?

- Teatr Wierszalin czerpie silne inspiracje do swojej pracy z ludowej kultury białostoczczyzny – jakie przejawy ludowości są dostrzegalne w tej inscenizacji?

5. Muzyczność dramatu

W „Dziadach” znajdziemy wiele fragmentów odwołujących się do muzyki (zob. podrozdział „Dziady. Noc Druga”).

- W scenie przedstawiającej bal u Senatora w didaskaliach widzimy wskazanie na Mozarta: „muzyka gra menueta z *Don Juana*”. Niech uczniowie przeczytają z podziałem na role fragment wspomnianej sceny przy akompaniamencie wskazanej w poniższym linku do YT melodii (https://www.youtube.com/watch?v=rda6qVARoSg&ab_channel=D%C3%A9k%C3%A1nyAndr%C3%A1s). Warto zwrócić uwagę uczniów na pauzę klauzulową na końcu wersów, której poszanowanie wpłynie na zachowanie zaplanowanego przez Autora rytmu tekstu.
- W jaki sposób zmienił się odbiór sceny po dodaniu do niej muzyki?

6. Podsumowanie. Jakie elementy należy zaplanować myśląc o inscenizacji dramatu i jaki mogą mieć wpływ na odbiór jego treści przez widownię?

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

7. CIEMNO WSZĘDZIE. GŁUCHO WSZĘDZIE

Konspekt: uczeń

Ten konspekt powstał z myślą o uczniach, przeznaczony jest do samodzielnego kształcenia się. Oparto go na materiale audiowizualnym pochodzącym ze zbiorów Fundacji BETWEEN.POMIĘDZY – fragmencie rejestracji spektaklu Teatru Wierszalin „Dziady. Noc Druga”.

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

between: edukacja Kosmopolis 2020

- 1. Wprowadzenie.** Przygotuj sobie czystą kartkę albo nowy plik w komputerze. Pomyśl, na jakim poziomie wiedzy jesteś, jeżeli chodzi o dramat „Dziady” - a w szczególności „Dziady część III”.
Skala zaczyna się od „Nie czytałem/am, nic nie wiem, jak wylosuję „Dziady” na maturze ustnej to będzie tragedia” i kończy na „To dzieło znam na pamięć”.
Stwórz symbol graficzny, który odzwierciedla Twoją wiedzę 😊
- 2. Obejrzyj film zawierający fragmenty adaptacji teatralnej „Dziadów”¹** w wykonaniu Teatru Wierszalin. Wypisz trzy elementy inscenizacji, które zwróciły Twoją uwagę podczas oglądania (np. światła, scenografia, kostiumy, aktorzy, muzyka). Czy coś Cię zaskoczyło?
- 3.** Wybierz numer od 1 do 5 :D Następnie jeszcze raz wejdź na stronę z materiałami i znajdź **recenzje** „Dziadów” ponumerowane od 1 do 5. Są to prace napisane przez uczniów VI LO w Gdyni, którzy widzieli rejestrację całości spektaklu podczas festiwalu Between.Pomiędzy. Przeczytaj tekst noszący wybrany przez Ciebie numer. Jakie elementy zwróciły uwagę autora/autorki? Czy spostrzeżenia pokrywają się z Twoimi?
- 4.** Wróć do swojej kartki i zastanów się, czy poziom Twojej wiedzy jest teraz wyżej na skali.
Zajrzyj do materiałów dotyczących „Dziadów” na naszej stronie internetowej. W podrozdziale „Dziady Wyspiańskiego” znajdziesz opis zmian, których w tekście dzieła dokonał Stanisław Wyspiański. Co o tym myślisz? Jaka jest granica interpretacji? Czy reżyser ma prawo wybierać z dzieła jeden, interesujący go wątek, czy powinien wiernie przedstawiać tekst autora dramatu (w tym realizować didaskalia itd.)? Jakie mogą być konsekwencje “cięć”? Jeśli to Ty miałbyś/miałabyś przedstawić „Dziady cz. III” na scenie, na którym

¹ „Dziady. Noc Druga” oparte są w przeważającej części na „Dziady cz. III”

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

between: edukacja Kosmopolis 2020

elemencie byś się skupił/a, jaki przekaz powinien według Ciebie trafić do widza?

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

7. CIEMNO WSZĘDZIE. GŁUCHO WSZĘDZIE

Konspekt: ogólny

Poniższy konspekt przeznaczony jest do pracy z nagraniem „Wierszalin na Between”, bez odnoszenia się do teoretycznej wiedzy o „Dziadach” oraz lektury innych materiałów – poza samym dramatem. Może zostać wykorzystany przez nauczyciela lub posłużyć uczniowi do samokształcenia.

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

between: edukacja Kosmopolis 2020

1. Przygotuj egzemplarz „Dziadów cz. III” – w formie papierowej lub on-line.
2. Wybierz jeden krótki fragment tekstu i spróbuj go odczytać na własny sposób. Opisz możliwie dokładnie jak wyobrażasz sobie sytuację w świecie przedstawionym i jak ją byś odtworzyła/jak odtworzyłbyś ją na scenie. Weź pod uwagę aktorów, kostiumy, scenografię, oświetlenie, oprawę muzyczną itd. Nie wahaj się przygotować szkic, bądź projekt graficzny!
3. Obejrzyj film „Wierszalin na Between”.
4. Spróbuj odnaleźć w książce jeden z fragmentów tekstu, który słyhać było na nagraniu. Czy słowa usłyszane z ust aktora lub aktorki czymś Cię zaskakują? Wydają Ci się żywsze, bardziej prawdziwe? A może stają się mniej zrozumiałe? Czy czytając, widzisz znów to, co oglądałeś na filmie, a może przeważa Twoje osobiste wyobrażenie przedstawionego świata?
5. W „Dziadach” znajdziemy wiele fragmentów odwołujących się do muzyki (zob. podrozdział „Dziady. Noc Druga”). W scenie przedstawiającej bal u Senatora w didaskaliach widzimy wskazanie na Mozarta: „muzyka gra menueta z *Don Juana*”. Wpisz do wyszukiwarki hasło „Mozart – Don Giovanni Menuett” i odtwórz tę melodię. Przy takim akompaniamencie przeczytaj fragment następujący po tej wskazówce (strona 77 w dramacie na Wolnych Lekturach: <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/dziady-dziady-poema-dziady-czesc-iii.pdf>). Wskazówka: na końcu każdego wersu zrób króciutką pauzę – dzięki temu uszanujesz zastosowaną przez Mickiewicza pauzę klauzulową. Aktorzy uczą się deklamować wiersze przez lata. My zastosujemy kurs przyspieszony ;) Wiersz nabierze wtedy odpowiedniego rytmu.

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

between: edukacja Kosmopolis 2020

6. W jaki sposób zmienił się odbiór sceny po dodaniu do niej muzyki? Wróć do tej części nagrania, w której reżyser spektaklu, Piotr Tomaszuk, pyta „Po co widz?”. Spróbuj napisać kilku lub kilkunastozdaniową odpowiedź na to pytanie – zarówno w kontekście Konrada i jego Wielkiej Improwizacji, jak i odnosząc się do sytuacji artysta-widz jako takiej, czyli relacji między twórcą spektaklu a jego odbiorcą.

organizator

współpraca

Dofinansowano ze środków
Narodowego Centrum Kultury
w ramach programu
„Kultura w sieci”

Przypisy

- [1] Zob. W. Pawluczuk, Wierszalin Reportaż o końcu świata. Trzydzieści lat później, Białystok 1999.
- [2] P. Sztarbowski, Na prowincji lepiej słycać Boga, <http://encyklopediateatru.pl/artykuly/33937/na-prowincji-lepiej-slychac-boga> [dostęp: 5.09.2020].
- [3] T. Wiśniewski, Splatanie kultur w Teatrze Wierszalin, „Tekstualia” 2017, nr 4, s. 41.
- [4] P. Sztarbowski, dz.cyt.
- [5] Tamże.
- [6] Dziady – Noc Pierwsza, Teatr Polska, <https://teatrpolska.pl/spektakle/8-Dziady-Noc-Pierwsza/> [dostęp: 5.09.2020].
- [7] M. Woźniak, Jak pracują aktorzy Wierszalina?, „Gazetka Festiwalowa. Zderzenie Teatrów” 2017, nr 3 s. 3.
- [8] J. Kopciński, „Dziady” pod lipą, „Teatr – pismo”, http://www.teatr-pismo.pl/po-premierze/1821/%E2%80%9Edziady%E2%80%9D_pod_lipa/ [dostęp: 5.09.2020].
- [9] „Dziady” Teatru Wierszalin. Dyskusja z udziałem Piotra Tomaszuka, Tomasza Wiśniewskiego, Zbigniewa Majchrowskiego, Grażyny Tomaszewskiej, Katarzyny Kręglewskiej, Olgi Kubińskiej, Kwiryny Ziemby, Zbigniewa Kaźmierczyka, Feliksa Tomaszewskiego, Agnieszki-Bednarek-Bohdziewicz i Rafała Gąsowskiego „Tekstualia” 2018, nr 4, s. 185.
- [10] A. Mickiewicz, Dziady Drezdeńskie (część III), oprac. J. Skuczyński, Wrocław 2012, s. 152.
- [11] „Dziady” Teatru Wierszalin. Dyskusja..., dz. cyt., s. 179.
- [12] „Dziady” Teatru Wierszalin. Dyskusja..., dz. cyt., s. 191.
- [13] Zestawienie na podst. M. Bujanowicz, Inscenizacje „Dziadów” Adama Mickiewicza, <https://culture.pl/pl/artykul/inscenizacje-dziadow-adama-mickiewicza> [dostęp: 5.09.2020].
- [14] M. Prussak, „Dziady” bez mesjanizmu, <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/181023,druk.html> [dostęp: 5.09.2020].
- [15] M. Bujanowicz, Inscenizacje „Dziadów” Adama Mickiewicza, <https://culture.pl/pl/artykul/inscenizacje-dziadow-adama-mickiewicza> [dostęp: 5.09.2020].
- [16] Więcej informacji na stronie: <https://grotowski.net/encyklopedia/dziady>.

[17] Więcej informacji na stronie:

<http://www.encyklopediateatru.pl/przedstawienie/11423/dziady>.

[18] Więcej informacji na temat aspektów politycznych tej premiery:

<https://marzec1968.pl/m68/historia/6959,Dziady.html>.

[19] Więcej informacji w wideo: <https://youtu.be/KIK8oJbBNMw>.

[20] M. Bujanowicz, Inscenizacje „Dziadów” Adama Mickiewicza,

<https://culture.pl/pl/artykul/inscenizacje-dziadow-adama-mickiewicza> [dostęp: 5.09.2020].

[21] Więcej informacji na stronie: <http://gardzienice.org/GUSLA.html>.

[22] Więcej informacji na stronie:

<http://jerzygrzegorzewski.net/?spektakl=dziady-dwanascie-improwizacji>.

[23] Więcej informacji na stronie:

<https://culture.pl/pl/dzielo/dziady-w-rezyserii-radoslaw-rychcika-teatr-nowy-w-poznaniu>.

[24] Więcej informacji na stronie:

<http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/dziady-iii-wspolczesna-wizja-na-scenie.html>.

[25] Więcej informacji na stronie:

<http://teatrlalki.opole.pl/spektakl/%CB%88d%CA%91ad%C9%A8/>.

[26] Więcej informacji na stronie: <http://www.scenarobocza.pl/spektakl/dziady/>.

[27] Więcej informacji na stronie:

<https://www.narodowy.pl/repertuar,spektakle,268,dziady.html>.

[28] Por. Film O „Dziadach” bez skrótów: <https://www.youtube.com/watch?v=gh88NeQquqk> [dostęp: 5.09.2020].

[29] Por. Opis przedstawienia dostępny na stronie internetowej Teatru Polskiego we Wrocławiu: <https://www.teatrpolski.wroc.pl/przedstawienie/dziady-calosc/> [dostęp: 5.09.2020].

[30] Zob. artykuł Wszystkie części „Dziadów” w reżyserii Michała Zadary, <https://culture.pl/pl/dzielo/wszystkie-czesci-dziadow-w-rezyserii-michala-zadary> [dostęp: 5.09.2020].

[31] M. Zadara, Cztery tezy o „Dziadach” Adama Mickiewicza,

<https://e-teatr.pl/cztery-tezy-o-dziadach-adama-mickiewicza-a125144> [dostęp: 5.09.2020].

[32] Zob. O „Dziadach” bez skrótów: <https://www.youtube.com/watch?v=gh88NeQquqk> [dostęp: 5.09.2020].

[33] O „Dziadach” bez skrótów: <https://www.youtube.com/watch?v=gh88NeQquqk> [dostęp: 5.09.2020].